

Хмельницький інститут
імені Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї
України
Приватного акціонерного товариства “Вищий навчальний заклад
“Міжрегіональна Академія управління персоналом”

КУРСОВА РОБОТА

Основи наукових досліджень в галузі управління персоналом

(НАЗВА ДИСЦИПЛІНИ)

За темою: *Інтелектуальна власність та її гарантії*

студент 4 курсу,

спеціальність: Економіка

МАЗУР ВЛАДИСЛАВ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

(прізвище, ім'я, по-батькові студента)

Група: *ІН8-4-22-Б1Е (4,63)*

Прізвище та ініціали викладача : Рудюк Галина Костянтинівна

Прізвище та ініціали фахівця деканату : Рудюк Г.К.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	5
1.1. Поняття та сутність інтелектуальної власності.....	5
1.2. Класифікація об'єктів інтелектуальної власності.....	7
1.3. Економічна та соціальна роль інтелектуальної власності.....	10
РОЗДІЛ 2	
ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	14
2.1. Нормативно-правова база України у сфері інтелектуальної власності.....	14
2.2. Міжнародно-правові механізми захисту інтелектуальної власності.....	16
2.3. Основні механізми правового захисту інтелектуальної власності в Україні.....	18
РОЗДІЛ 3	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.....	22
3.1. Основні проблеми правового захисту інтелектуальної власності в Україні.....	22
3.2. Перспективи вдосконалення системи інтелектуальної власності в Україні.....	25
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30

ВСТУП

В умовах глобалізації, цифровізації економіки та переходу до інформаційного суспільства роль інтелектуальної власності значно зростає. Сучасна економіка дедалі більше ґрунтується на знаннях, інноваціях та творчих результатах людської діяльності, які стають визначальним фактором конкурентоспроможності підприємств і держав. Відповідно, забезпечення ефективної охорони та захисту прав інтелектуальної власності виступає важливою гарантією розвитку національної економіки, інтеграції у світовий правовий та економічний простір.

Актуальність теми зумовлена необхідністю належного функціонування системи гарантій інтелектуальної власності в Україні, оскільки порушення авторських і суміжних прав, поширення контрафактної продукції та недосконалість механізмів правозастосування залишаються одними з найсерйозніших викликів. Розвиток цифрових технологій, зокрема інтернет-середовища, створює додаткові загрози, пов'язані з масовим використанням об'єктів інтелектуальної власності без згоди їх правовласників. У цьому контексті особливої ваги набуває дослідження гарантій захисту інтелектуальних прав як на національному, так і на міжнародному рівні.

Ступінь наукової розробленості теми підтверджується наявністю значної кількості наукових досліджень у галузі права інтелектуальної власності, проте низка питань, пов'язаних із удосконаленням правозастосовної практики, гармонізацією національного законодавства з європейськими стандартами та підвищенням ефективності інституційного механізму захисту, залишається дискусійною.

Метою курсової роботи є комплексне дослідження сутності інтелектуальної власності, її місця в системі права та економіки, а також аналіз правових гарантій захисту інтелектуальних прав в Україні та за її межами.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- розкрити сутність та зміст інтелектуальної власності як правового інституту;

- охарактеризувати класифікацію об'єктів інтелектуальної власності;
- проаналізувати законодавче забезпечення та гарантії захисту прав інтелектуальної власності в Україні;
- розглянути міжнародно-правові механізми охорони інтелектуальних прав;
- дослідити проблеми правозастосовної практики та визначити перспективи вдосконалення системи захисту інтелектуальної власності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності.

Предметом дослідження є правові норми, що регулюють охорону та захист інтелектуальних прав, а також практика їх застосування в Україні та за кордоном.

Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові та спеціально-правові методи дослідження: аналіз і синтез, порівняльно-правовий метод, формально-юридичний, метод узагальнення та системний підхід.

Інформаційну базу дослідження складають нормативно-правові акти України, міжнародні договори, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також матеріали юридичної та судової практики.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Поняття та сутність інтелектуальної власності

Інтелектуальна власність у сучасних умовах глобалізації та інформаційного суспільства набуває особливої ваги, адже саме результати інтелектуальної діяльності стають рушійною силою економічного розвитку та конкурентоспроможності держави. Якщо раніше основним джерелом багатства виступали матеріальні ресурси, то сьогодні зростаючого значення набувають нематеріальні активи, що є результатом творчої та наукової праці людини. Саме тому вивчення сутності категорії «інтелектуальна власність» є фундаментальною передумовою для розуміння особливостей її правового регулювання та гарантій захисту.[16]

У науковій літературі існує чимало підходів до визначення поняття інтелектуальної власності. У широкому значенні під нею розуміють сукупність правових норм, що регламентують відносини, пов'язані зі створенням та використанням результатів інтелектуальної, творчої діяльності. У вузькому значенні інтелектуальна власність – це права авторів та інших осіб на результати розумової діяльності, які отримали юридичне визнання та захист.

Відповідно до Цивільного кодексу України (ст. 418), інтелектуальною власністю є право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт, визначений цим Кодексом та іншим законодавством. Це визначення підкреслює, що власне поняття інтелектуальної власності складається з двох ключових аспектів: по-перше, результат інтелектуальної діяльності, по-друге – закріплене за особою право на нього. Тобто, важливим є не лише сам факт створення певного об'єкта, але й офіційне визнання прав за автором чи іншим суб'єктом. [15]

Сутність інтелектуальної власності проявляється через її основні характеристики:

- нематеріальний характер об'єкта – на відміну від речей, які мають фізичну форму, результати творчої діяльності існують у нематеріальному вигляді;
- унікальність і неповторність – кожний результат інтелектуальної діяльності має індивідуальність та відображає креативність автора;
- можливість багаторазового використання – на відміну від матеріальних благ, інтелектуальні продукти можуть бути відтворені необмежену кількість разів без втрати сутності;
- територіальність та часовість правового захисту – права інтелектуальної власності діють у межах певної держави та протягом встановленого законом строку;
- економічна цінність – об'єкти інтелектуальної власності стають важливим активом підприємств, виступають предметом купівлі-продажу, ліцензування, франчайзингу тощо.

Слід наголосити, що інтелектуальна власність є інтегративною категорією, яка поєднує у собі як особисті немайнові права (право авторства, право на ім'я, недоторканність твору), так і майнові права (право на використання об'єкта, право дозволяти чи забороняти його використання іншими особами, право на винагороду). Такий дуалізм зумовлює специфіку інтелектуальної власності порівняно з іншими видами власності. [11]

З економічної точки зору інтелектуальна власність виступає важливим чинником інноваційного розвитку, адже саме завдяки належному правовому захисту стимулюється науково-технічний прогрес, зростання продуктивності праці та формування конкурентних переваг. У країнах із розвиненою економікою права інтелектуальної власності становлять вагомую частку національного багатства та активно комерціалізуються.

У міжнародному праві поняття інтелектуальної власності закріплено в документах Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) та Угоді

про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС). Відповідно до них, об'єктами інтелектуальної власності визнаються літературні та художні твори, винаходи, промислові зразки, товарні знаки, географічні зазначення та інші результати творчої діяльності.

Таким чином, поняття інтелектуальної власності охоплює широкий спектр відносин, пов'язаних зі створенням, охороною та використанням результатів інтелектуальної діяльності. Її сутність полягає у поєднанні творчої, правової та економічної складових, що визначає особливу роль інтелектуальної власності в сучасному суспільстві.

Отже, інтелектуальна власність є специфічною категорією, яка відрізняється від традиційної власності нематеріальною природою об'єкта та подвійним змістом прав. Її сутність полягає у визнанні за суб'єктом виключних прав на результат інтелектуальної діяльності та у створенні умов для його ефективного використання. Розуміння сутності та змісту інтелектуальної власності має ключове значення для подальшого дослідження правових гарантій її захисту та розвитку системи інтелектуальної власності в Україні.

1.2. Класифікація об'єктів інтелектуальної власності

Інтелектуальна власність як правова категорія охоплює широкий спектр об'єктів, що виникають у результаті інтелектуальної та творчої діяльності людини. Для систематизації цих об'єктів у науковій літературі та законодавстві використовується класифікація, яка дозволяє розмежувати їх за видами та специфічними ознаками. Класифікація є важливим інструментом не лише для правового регулювання, але й для практичного застосування норм щодо охорони та комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності.

У відповідності до Цивільного кодексу України (глава 35), об'єктами права інтелектуальної власності є результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші прирівняні до них об'єкти. [15] В Україні також діє низка

спеціальних законів, що конкретизують правовий режим різних категорій об'єктів, зокрема:

- Закон України «Про авторське право і суміжні права»; [5]
- Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»;
- Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»;
- Закон України «Про охорону прав на промислові зразки»;
- Закон України «Про охорону прав на географічні зазначення» та

інші.

У міжнародній практиці визначення та класифікація об'єктів інтелектуальної власності закріплені у документах Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) та в Угоді ТРІПС, яка регулює торговельні аспекти прав інтелектуальної власності в межах Світової організації торгівлі. [14]

Інтелектуальна власність охоплює велику кількість результатів творчої діяльності, які істотно відрізняються між собою за змістом, сферою застосування та правовим режимом. Для впорядкування цього різноманіття застосовується класифікація об'єктів інтелектуальної власності.

1. Авторське право і суміжні права.

Ця категорія включає літературні, наукові, художні твори, музичні композиції, аудіовізуальні твори, фотографії, комп'ютерні програми, бази даних. Авторське право захищає як опубліковані, так і неопубліковані твори, незалежно від форми їх вираження.

До суміжних прав відносяться права виконавців, виробників фонограм, відеогам та організацій мовлення. Вони не створюють нових творів, але здійснюють діяльність, без якої їх відтворення та поширення було б неможливим.

2. Промислова власність.

До неї належать об'єкти, пов'язані з виробництвом та підприємницькою діяльністю: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, географічні зазначення, комерційні найменування.

Їхня особливість полягає в тому, що для надання охорони необхідна державна реєстрація, яка підтверджує новизну, оригінальність чи унікальність об'єкта.

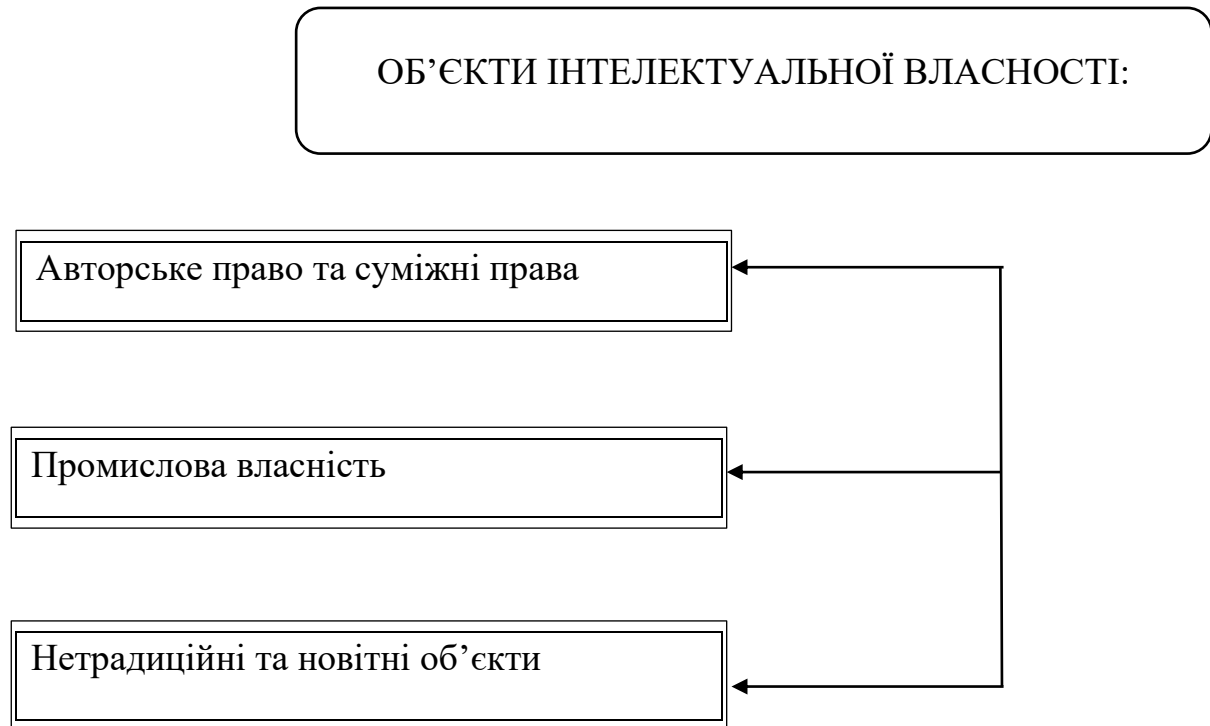

Рис.1.1. Об'єкти інтелектуальної власності

3. Нетрадиційні та новітні об'єкти.

Сучасні реалії зумовлюють появу нових сфер охорони інтелектуальної власності. До них належать топографії інтегральних мікросхем, селекційні досягнення, комерційні таємниці, доменні імена, цифровий контент, у тому числі мультимедійні продукти та штучний інтелект. Правове регулювання цих об'єктів постійно удосконалюється, що пов'язано зі швидким розвитком інформаційних технологій.[1]

У науковій літературі класифікацію об'єктів інтелектуальної власності здійснюють за різними критеріями:

- за сферою застосування (літературна, наукова, технічна, художня діяльність);
- за правовим режимом (авторське право, промислова власність, нетрадиційні об'єкти);

- за характером використання (комерційні та некомерційні);
- за необхідністю реєстрації (ті, що охороняються автоматично, та ті, що потребують державної реєстрації).

Класифікація має не лише теоретичне, а й практичне значення. Вона визначає способи охорони, порядок виникнення прав, строки дії та можливості передачі прав третім особам. Наприклад, авторське право виникає автоматично з моменту створення твору, тоді як для винаходу потрібна реєстрація й отримання патенту.

Класифікація об'єктів інтелектуальної власності має прикладне значення. По-перше, вона допомагає коректно визначати правовий статус результатів інтелектуальної діяльності. По-друге, сприяє формуванню чіткої системи правового захисту, яка враховує особливості кожного об'єкта. По-третє, класифікація є основою для розробки державної політики у сфері інтелектуальної власності та гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. [1]

Отже, слід зазначити, що класифікація об'єктів інтелектуальної власності є необхідним елементом для їх належної правової охорони. Вона дозволяє систематизувати різноманітні результати інтелектуальної діяльності та забезпечує можливість розробки диференційованих механізмів їх захисту. Сучасна тенденція розвитку права інтелектуальної власності свідчить про розширення кола об'єктів, зокрема завдяки цифровізації та появі нових форм творчої діяльності. Це вимагає від законодавців гнучкості та постійного оновлення нормативної бази з урахуванням глобальних змін.

1.3. Економічна та соціальна роль інтелектуальної власності в сучасній економіці

Сучасна економіка дедалі більше ґрунтується не лише на матеріальних ресурсах, а й на знаннях, інформації та інноваціях. У цьому контексті інтелектуальна власність посідає центральне місце, адже саме вона забезпечує

можливість комерціалізації творчих результатів і стимулює інноваційний розвиток.

Зростаюче значення інтелектуальної власності зумовлене переходом від індустріальної до постіндустріальної моделі економіки, де ключовими стають інформаційні технології, наукові дослідження та креативні індустрії. Відповідно, нематеріальні активи набувають домінуючої ролі у формуванні вартості компаній та конкурентоспроможності держав.

Розвиток науки і техніки безпосередньо залежить від ефективності охорони інтелектуальної власності. Надання авторам та винахідникам виключних прав на результати їхньої діяльності створює мотивацію до подальшої творчої праці. Завдяки цьому формується сприятливе середовище для інновацій, а інвестиції в науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи стають більш привабливими.

Особливо яскраво цей зв'язок проявляється в країнах із розвиненою системою захисту інтелектуальної власності, де права на винаходи, торговельні марки чи промислові зразки виступають стратегічними активами компаній. Водночас слабкість правової охорони призводить до тінізації інноваційної діяльності та втрати потенційних економічних вигод.

Згідно з даними міжнародних досліджень, у структурі капіталізації провідних світових корпорацій понад 70 % становлять нематеріальні активи, зокрема об'єкти інтелектуальної власності. Це свідчить про їхню ключову роль у сучасних бізнес-моделях. Ліцензування, франчайзинг, авторські права та патенти стають не лише засобами охорони прав, а й вагомим джерелом доходів. [2]

В українській практиці спостерігається поступове зростання ролі інтелектуальної власності у господарській діяльності. Хоча національний ринок ще перебуває на етапі становлення, проте все більше компаній реєструють торговельні марки, патенти та використовують інтелектуальну власність як інструмент просування продукції та послуг.

Рівень розвитку системи інтелектуальної власності виступає важливим індикатором конкурентоспроможності країни на світовій арені. Держави, які мають ефективну правову базу та дієві механізми захисту, приваблюють більше інвестицій та сприяють розвитку високотехнологічних галузей.

У цьому контексті Україна, яка прагне інтегруватися до європейського правового простору, приділяє значну увагу гармонізації свого законодавства з нормами ЄС та міжнародними угодами, зокрема Угодою ТРІПС та договорами ВОІВ. Це створює передумови для розвитку інноваційного потенціалу та зростання економіки на основі знань. [2]

Окремої уваги заслуговує роль інтелектуальної власності у сфері культури та креативних індустрій. Музика, кіно, література, дизайн, програмне забезпечення – всі ці сфери безпосередньо залежать від ефективного захисту авторських і суміжних прав. У цифрову епоху саме гарантії інтелектуальної власності визначають можливість легального використання творів та захисту інтересів творців.

Соціальний вимір інтелектуальної власності проявляється у визнанні та винагороді творчої діяльності людини. Система правової охорони створює умови для справедливого розподілу вигод між творцем та суспільством. Автор отримує матеріальну винагороду і суспільне визнання, а суспільство — нові знання, культурні цінності та технологічні інновації.

Крім того, інтелектуальна власність сприяє інтеграції України у світовий економічний простір. Виконання міжнародних зобов'язань у цій сфері є важливою умовою співпраці з ЄС та Світовою організацією торгівлі. Ефективний захист прав інтелектуальної власності підвищує інвестиційну привабливість країни, стимулює розвиток високотехнологічних галузей, підтримує культурну сферу та креативні індустрії. [16]

Таким чином, інтелектуальна власність виконує подвійну функцію — економічну та соціальну. Вона водночас є механізмом стимулювання інноваційної діяльності та важливим чинником культурного й наукового розвитку суспільства.

Отже, інтелектуальна власність у сучасній економіці виконує функцію потужного стимулятора інновацій та інструмента формування конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і держав загалом. Вона сприяє залученню інвестицій, комерціалізації результатів творчої діяльності та розвитку креативних індустрій. Для України ефективний розвиток системи інтелектуальної власності є стратегічним завданням, адже він визначає перспективи інтеграції у світову економіку знань.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Нормативно-правова база України у сфері інтелектуальної власності

Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні є однією з ключових умов формування інноваційної економіки та інтеграції держави у світовий правовий простір. Ефективна законодавча база у цій сфері створює передумови для стимулювання творчої активності, забезпечує захист прав авторів і винахідників та формує правові механізми комерціалізації нематеріальних активів.

Нормативно-правова основа інтелектуальної власності в Україні закріплена насамперед у Конституції України. Стаття 41 гарантує кожному право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Стаття 54 встановлює, що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, а також захист інтелектуальної власності, авторських прав і моральних та матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Таким чином, Основний Закон визначає інтелектуальну власність як одну з базових конституційних цінностей. [8]

Базовим нормативним актом у сфері цивільно-правового регулювання є Цивільний кодекс України (Книга четверта «Право інтелектуальної власності»). Він визначає зміст і види прав інтелектуальної власності, об'єкти та суб'єкти, порядок набуття і здійснення прав, а також механізми їх захисту. Кодекс закріплює дуалізм інтелектуальної власності, передбачаючи як особисті немайнові права (право авторства, право на ім'я тощо), так і майнові (право на використання, дозвіл чи заборону використання іншими особами). [15]

З метою деталізації правового режиму окремих об'єктів інтелектуальної власності в Україні прийнято низку спеціальних законів, серед яких:

- Закон України «Про авторське право і суміжні права» – регулює охорону творів науки, літератури, мистецтва, комп'ютерних програм, а також права виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення;
- Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» – визначає порядок надання правової охорони винаходам та корисним моделям;
- Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» – регулює питання дизайну та зовнішнього вигляду промислових виробів;
- Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» – встановлює правовий режим торговельних марок;
- Закон України «Про охорону прав на географічні зазначення» – охоплює специфічні найменування місць походження товарів;
- Закон України «Про охорону прав на компонування інтегральних мікросхем» та інші акти.

Крім того, у сфері інтелектуальної власності діють підзаконні акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства економіки, які регулюють порядок державної реєстрації прав, сплати зборів та здійснення контролю.

Управління системою правової охорони інтелектуальної власності в Україні здійснює Міністерство економіки України та підпорядковані йому органи. Важливу роль відіграє Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УкрНОІВІ), що забезпечує прийом і розгляд заявок на реєстрацію прав, веде відповідні державні реєстри та надає інформаційні послуги.

Окремо слід підкреслити значення євроінтеграційного вектору. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, наша держава взяла на себе зобов'язання гармонізувати національне законодавство у сфері інтелектуальної власності з правом ЄС. Це стосується питань патентного права, охорони торговельних марок, географічних зазначень, авторського

права та суміжних прав. Здійснення цих реформ спрямоване на створення прозорості та ефективної системи, що відповідає міжнародним стандартам. [14]

Таким чином, законодавча база України у сфері інтелектуальної власності є багаторівневою і складається з конституційних норм, положень Цивільного кодексу, спеціальних законів та підзаконних актів. Її розвиток тісно пов'язаний із процесами європейської інтеграції та необхідністю гармонізації з міжнародними угодами. Незважаючи на значні досягнення у створенні правової основи, існує потреба у подальшому вдосконаленні законодавства, зокрема у сфері цифрових об'єктів інтелектуальної власності та забезпеченні дієвих механізмів захисту прав суб'єктів.

2.2. Міжнародно-правові механізми захисту прав інтелектуальної власності

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції національних економік у світову систему, захист інтелектуальної власності не обмежується лише національним законодавством. Міжнародно-правові механізми стають ключовим інструментом гарантування прав авторів, винахідників та інших суб'єктів, адже об'єкти інтелектуальної власності можуть одночасно функціонувати у багатьох юрисдикціях.

Основні міжнародні договори та організації такі:

1. Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ)
ВОІВ є спеціалізованим агентством Організації Об'єднаних Націй, що координує міжнародну діяльність у сфері охорони інтелектуальної власності. Організація займається розробкою та адмініструванням міжнародних угод, веде реєстри міжнародних патентів, торговельних марок та промислових зразків, а також надає консультації державам щодо вдосконалення національних систем охорони інтелектуальної власності.

2. Паризька конвенція про охорону промислової власності (1883 р.)
Цей міжнародний договір встановлює принципи рівного режиму, пріоритету та національного режиму для об'єктів промислової власності. Він визначає

стандарти захисту прав на винаходи, промислові зразки, торговельні марки та промислові найменування. Паризька конвенція закріпила базові принципи, які лягли в основу національних законодавств більшості країн світу.

3. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886 р.) [9]

Бернська конвенція забезпечує автоматичний захист авторських прав на твори літератури, науки та мистецтва у країнах-учасниках. Вона встановлює мінімальні стандарти охорони, включаючи право на авторство, право на ім'я, право на заборону неправомірного використання твору та терміни захисту.

4. Угода ТРІПС (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, 1994 р.)

ТРІПС є частиною системи Світової організації торгівлі та визначає мінімальні стандарти охорони та захисту всіх форм інтелектуальної власності. Вона інтегрує економічні аспекти захисту прав, встановлюючи обов'язкові санкції за порушення та механізми їх виконання, а також стимулює держави до створення ефективних судових та адміністративних процедур.

5. Мадридська система міжнародної реєстрації торговельних марок

Мадридська система забезпечує можливість міжнародної реєстрації торговельних марок за єдиною заявкою, що значно спрощує процес охорони бренду в різних країнах. Вона дозволяє підприємствам ефективно управляти правами на свої торговельні марки у глобальному масштабі. [11]

6. Договори про патентну кооперацію (РСТ, Patent Cooperation Treaty)

РСТ створює єдину процедуру подання міжнародних заявок на винаходи, що забезпечує економію часу та ресурсів для винахідників та компаній, які прагнуть захистити свої технології на глобальному рівні.

Значення міжнародно-правових механізмів

Міжнародні механізми захисту забезпечують:

- уніфікацію правил і стандартів щодо охорони об'єктів інтелектуальної власності;

- підвищення правової безпеки для підприємств та творців, що працюють на міжнародних ринках;
- захист від порушень у країнах-учасниках міжнародних договорів;
- стимулювання інновацій та науково-технічного розвитку, оскільки гарантується ефективна охорона результатів творчої діяльності. [9]

Україна активно інтегрує міжнародні норми у своє законодавство. Вона є учасницею Бернської та Паризької конвенцій, членом ВОІВ, учасницею Угоди ТРІПС та Мадридської системи. Це дозволяє українським авторам та підприємствам захищати свої права за кордоном, а іноземним інвесторам – впевнено інвестувати у країну, знаючи про наявність надійних механізмів захисту.

Особливого значення набуває гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері цифрових технологій та об'єктів, створених штучним інтелектом, що дозволяє Україні активно розвивати високотехнологічні сектори економіки та креативні індустрії.

2.3. Основні механізми правового захисту інтелектуальної власності в Україні

Правовий захист інтелектуальної власності є невід'ємною складовою системи охорони прав авторів, винахідників, розробників та інших суб'єктів, чийі результати творчої діяльності мають економічну та соціальну цінність. Механізми захисту передбачають комплекс заходів, які дозволяють запобігати порушенням, відновлювати порушені права та забезпечувати економічну компенсацію. [10]

Охарактеризуємо кожен із них:

1. Державна реєстрація прав.

Одним із ключових інструментів захисту об'єктів інтелектуальної власності є державна реєстрація. Вона є обов'язковою для промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки,

географічні зазначення), тоді як для авторського права охорона виникає автоматично з моменту створення твору.

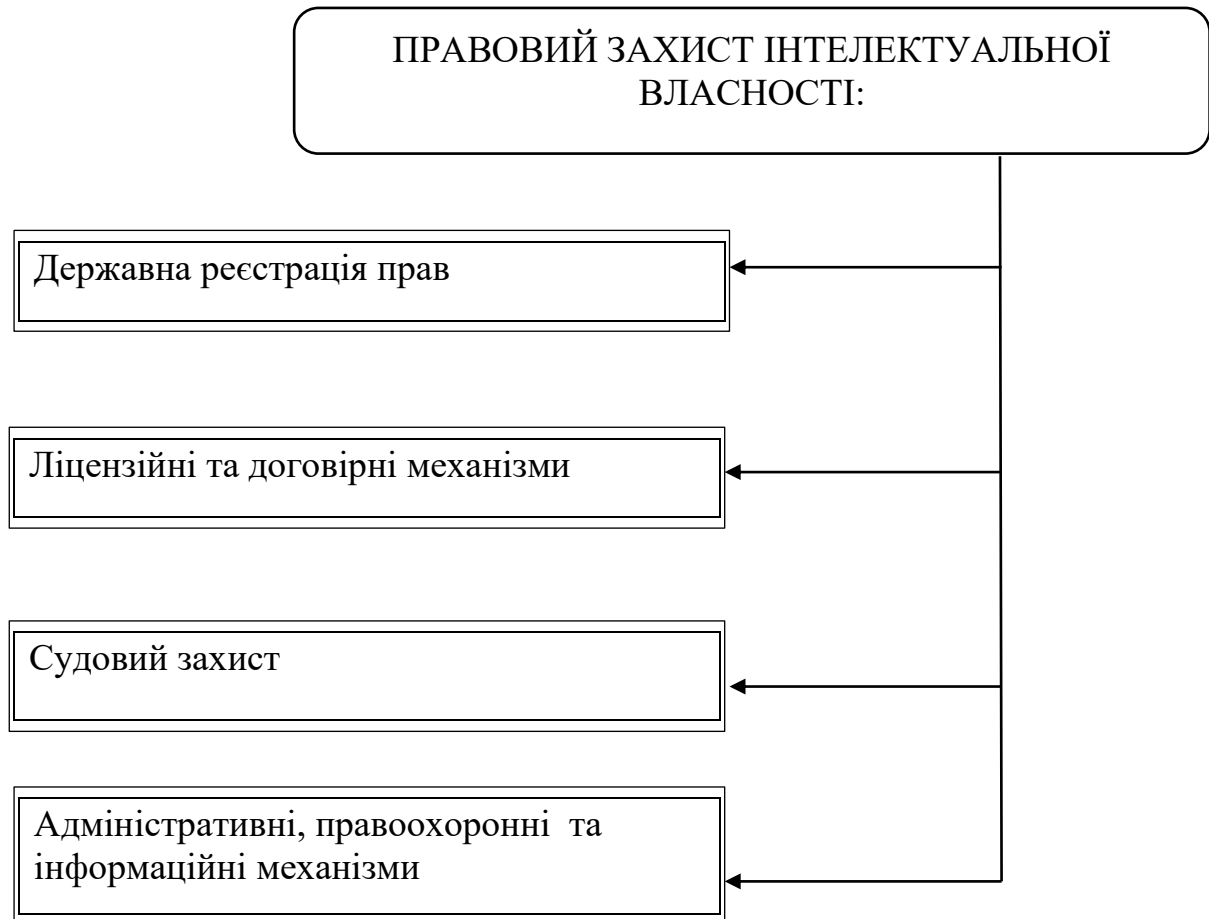

Рис.2.1. Правовий захист інтелектуальної власності

Державна реєстрація забезпечує:

- офіційне підтвердження прав власника;
- пріоритет у разі конфлікту між заявками;
- можливість захисту прав у судовому та адміністративному порядку;
- підставу для ліцензування, франчайзингу та комерційного використання об'єкта.[13]

В Україні реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності здійснює Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій, який веде державні реєстри та надає свідоцтва про охорону прав.

2. Ліцензійні та договірні механізми

Право власника інтелектуальної власності передбачає можливість передачі прав іншим особам за договором. Ліцензійні угоди дозволяють використовувати об'єкт за визначених умов без втрати прав власника. Договірні механізми також включають:

- франчайзингові угоди;
- договірні передачі прав на промислові зразки або патенти;
- авторські договори щодо публікації, видання або розповсюдження творів.

Ці механізми є не лише засобом правового регулювання, а й інструментом економічної реалізації результатів інтелектуальної діяльності.

3. Судовий захист

Судовий механізм є основним інструментом захисту порушених прав. Відповідно до Цивільного кодексу України та Закону України «Про авторське право і суміжні права», власник інтелектуальної власності має право вимагати:

- припинення порушення;
- усунення наслідків порушення;
- відшкодування матеріальних збитків та компенсації моральної шкоди.

Суди розглядають справи щодо неправомірного використання об'єктів авторського права, незаконного розповсюдження програмного забезпечення, порушень патентних і торговельних прав. Для забезпечення ефективності судового захисту важливим є правильне оформлення доказової бази та державна реєстрація об'єкта. [10]

4. Адміністративні та правоохоронні механізми

Крім судового захисту, в Україні застосовуються адміністративні механізми, що дозволяють контролювати дотримання прав інтелектуальної власності. Зокрема:

- контроль та перевірки державних органів;
- накладення штрафів за порушення законодавства;
- вилучення та знищення контрафактної продукції;

- залучення правоохоронних органів у разі злочинів у сфері інтелектуальної власності.

Ці механізми діють паралельно з цивільно-правовими інструментами, забезпечуючи комплексний захист прав власників.

5. Інформаційно-просвітницькі механізми

Значною мірою ефективність захисту прав інтелектуальної власності залежить від підвищення обізнаності суспільства та суб'єктів господарювання.

Для цього застосовуються:

- проведення семінарів та тренінгів;
- створення баз даних та довідників об'єктів інтелектуальної власності;
- інформаційні кампанії щодо недопущення порушень авторських і суміжних прав.

Такий підхід дозволяє не лише запобігати порушенням, а й формує культуру правової поведінки серед громадян та бізнесу. [10]

Отже, система правового захисту інтелектуальної власності в Україні є комплексною та багаторівневою. Вона поєднує державну реєстрацію, договірні та ліцензійні механізми, судовий та адміністративний захист, а також інформаційно-просвітницькі заходи. Ефективне поєднання цих інструментів забезпечує належний захист прав власників, стимулює інноваційну діяльність та сприяє розвитку економіки знань.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Основні проблеми правового захисту інтелектуальної власності в Україні

Хоча Україна досягла значного прогресу у формуванні законодавчої бази та механізмів захисту інтелектуальної власності, у практичній площині існує ряд проблем, що обмежують ефективність реалізації прав власників. Ці проблеми носять комплексний характер і охоплюють законодавчі, адміністративні, економічні та соціальні аспекти.

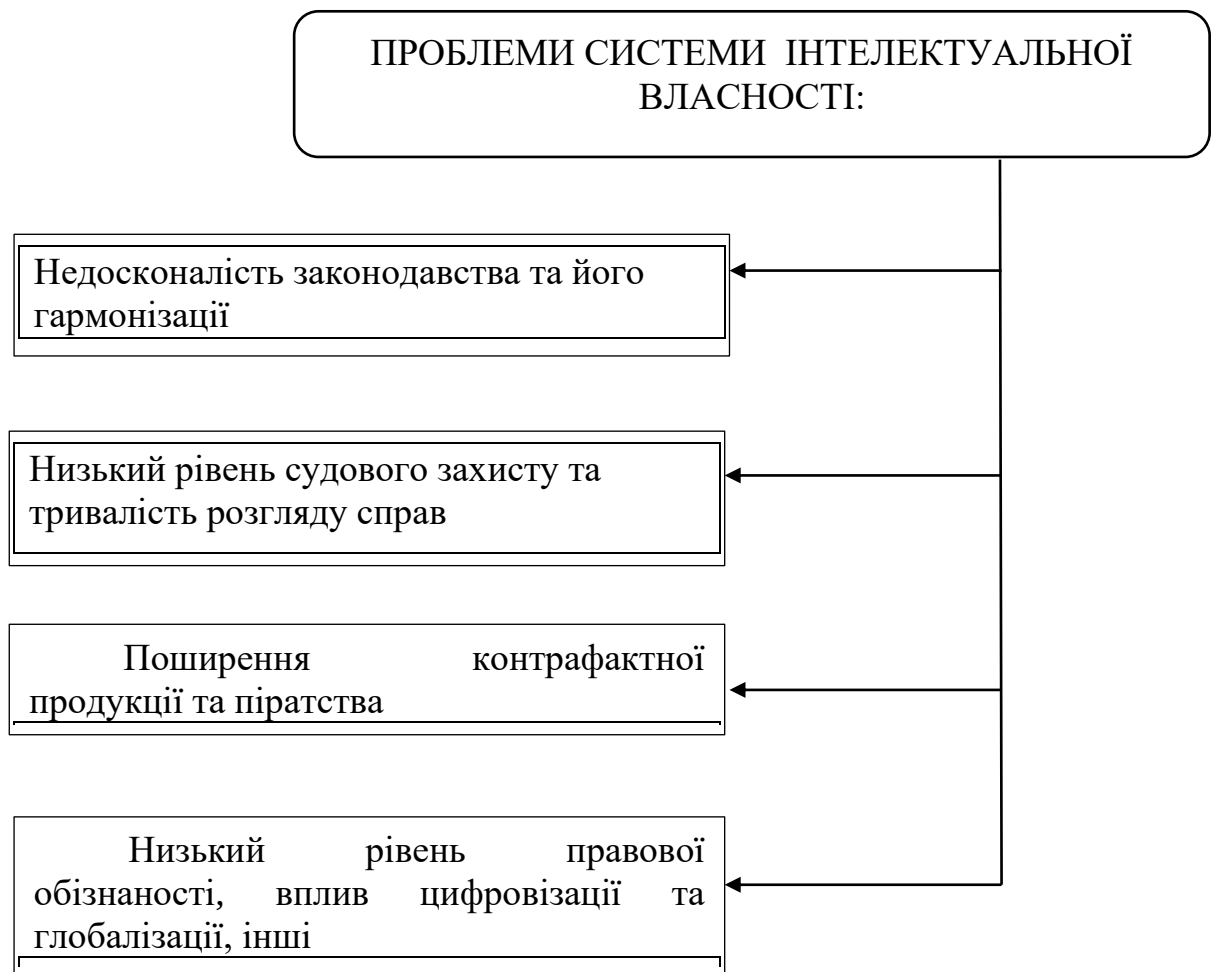

Рис.3.1. Проблеми системи інтелектуальної власності

Охарактеризуємо коротко окремі з них:

1. Недосконалість законодавства та його гармонізації

Попри прийняття низки спеціальних законів, в Україні досі спостерігаються пробіли у законодавстві, пов'язані з:

- неточним визначенням правового статусу нових об'єктів інтелектуальної власності (цифрові продукти, результати штучного інтелекту, бази даних);
- відсутністю чітких правил щодо колективного управління правами та спільного використання об'єктів;
- недостатньою гармонізацією норм з міжнародними стандартами, особливо у сфері цифрових технологій. [2]

Ці прогалини ускладнюють застосування законів на практиці та створюють правову невизначеність для суб'єктів господарювання та авторів.

2. Низький рівень судового захисту та тривалість розгляду справ

Судовий механізм, хоча і передбачений законодавством, часто не забезпечує оперативного та ефективного захисту. Проблеми включають:

- тривалість судових процесів;
- недостатню кваліфікацію суддів у сфері інтелектуальної власності;
- складнощі у доказуванні порушень та оцінці матеріальних збитків;
- ризики неповного або формального виконання рішень судів.

Це призводить до того, що багато правовласників утримуються від звернення до суду, оскільки процедура є витратною та тривалою.

3. Поширення контрафактної продукції та піратства

Однією з найсуттєвіших проблем залишається високий рівень порушень авторських і суміжних прав, а також незаконного використання патентів і торговельних марок. Піратство, виробництво та розповсюдження контрафактної продукції шкодить економіці, знижує доходи правовласників і демотивує до інноваційної діяльності.

4. Низький рівень правової обізнаності

Ефективність системи захисту інтелектуальної власності значною мірою залежить від правової свідомості громадян і бізнесу. В Україні спостерігається недостатній рівень знань щодо:

- правових механізмів охорони;
- правил ліцензування та договірної використання об'єктів;
- наслідків порушення прав інтелектуальної власності.

Це створює середовище, де порушення відбуваються не лише свідомо, а й через брак інформації.

5. Обмежена інституційна спроможність

Інституційна система захисту прав інтелектуальної власності, включаючи державні органи та правоохоронні структури, потребує посилення. Серед ключових проблем:

- недостатнє фінансування та ресурсне забезпечення органів, що здійснюють реєстрацію та контроль;
- обмежена координація між державними органами, судами та правоохоронними структурами;
- відсутність ефективної системи моніторингу порушень на ринку.

6. Вплив цифровізації та глобалізації

Швидкий розвиток інформаційних технологій створює нові виклики:

- поширення електронного піратства;
- складність регулювання об'єктів, що створюються штучним інтелектом;
- транскордонні порушення прав, які потребують міжнародної координації. [3]

Ці чинники вимагають адаптації національного законодавства та вдосконалення механізмів правового захисту.

Отже, проблеми правового захисту інтелектуальної власності в Україні є комплексними та багаторівневими. Вони охоплюють законодавчі прогалини, низький рівень судового та адміністративного захисту, поширення контрафактної продукції, недостатню правову обізнаність та обмежену

інституційну спроможність. Врахування цих факторів є необхідним для розробки ефективних заходів удосконалення системи інтелектуальної власності та створення умов для розвитку інноваційної та креативної економіки.

3.2. Перспективи вдосконалення системи інтелектуальної власності в Україні

Удосконалення системи інтелектуальної власності в Україні є стратегічним завданням, що спрямоване на стимулювання інновацій, забезпечення правової безпеки суб'єктів господарювання та інтеграцію країни у світову економіку знань. Перспективи розвитку системи охоплюють законодавчі, адміністративні, технологічні та освітні аспекти.

1. Законодавчі ініціативи та гармонізація з міжнародними стандартами

Одним із ключових напрямів є удосконалення національного законодавства та його приведення у відповідність із міжнародними угодами. До перспективних заходів належать:

- розробка та впровадження норм щодо охорони цифрових об'єктів та результатів діяльності штучного інтелекту;
- уточнення процедур реєстрації прав на інтелектуальну власність та колективного управління ними;
- вдосконалення норм щодо ліцензування та трансферу технологій;
- адаптація законодавства до стандартів ЄС та рекомендацій ВОІВ для підвищення правової безпеки. [16]

Гармонізація правових норм створює сприятливе середовище для інвестування в інновації та захисту прав українських творців на міжнародному рівні.

2. Посилення судового та адміністративного захисту

Ефективність системи захисту значною мірою залежить від роботи судової та адміністративної інфраструктури. Перспективні напрямки:

- підвищення кваліфікації суддів та працівників правоохоронних органів у сфері інтелектуальної власності;
- скорочення строків розгляду справ та спрощення процедур доказування порушень;
- розширення повноважень органів державного контролю та забезпечення ресурсами для боротьби з контрафактом;
- створення спеціалізованих судових палат чи арбітражів для розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності.

Це дозволить підвищити довіру до системи та стимулювати активне використання правових механізмів захисту.

3. Технологічні рішення та цифровізація

Цифровізація процесів реєстрації та контролю за об'єктами інтелектуальної власності відкриває нові перспективи:

- впровадження електронних баз даних патентів, торговельних марок та авторських прав;
- застосування блокчейн-технологій для підтвердження авторства та пріоритету заявок;
- автоматизований моніторинг порушень у цифровому середовищі;
- створення онлайн-платформ для ліцензування та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

Ці заходи сприяють підвищенню прозорості системи, швидкості процедур та зниженню ризиків порушень.

4. Освітні та просвітницькі ініціативи

Формування правової культури є ключовим аспектом розвитку інтелектуальної власності. Перспективні заходи:

- інтеграція теми інтелектуальної власності у навчальні програми шкіл та вищих навчальних закладів;
- проведення семінарів, тренінгів та консультацій для підприємців і творців;

- інформаційні кампанії щодо наслідків порушення авторських та патентних прав;
- підтримка стартапів і креативних індустрій у сфері правового супроводу. [3]

Підвищення правової обізнаності сприяє запобіганню порушень та формує культуру відповідального використання об'єктів інтелектуальної власності.

5. Стимулювання інновацій та комерціалізація результатів творчої діяльності

Розвиток системи інтелектуальної власності повинен супроводжуватися економічними стимулюючими заходами:

- впровадження податкових пільг для компаній, що інвестують у R&D та патентну діяльність;
- підтримка програм комерціалізації винаходів та авторських творів;
- створення державних фондів та грантів для підтримки інноваційних проектів;
- сприяння розвитку венчурного капіталу та партнерств у сфері інновацій.

Такі заходи стимулюють розвиток науково-технічного потенціалу та зміцнюють позиції України у глобальній економіці знань.

Отже, перспективи вдосконалення системи інтелектуальної власності в Україні охоплюють законодавчі, судові, технологічні, освітні та економічні напрями. Впровадження новітніх технологій, гармонізація законодавства з міжнародними стандартами, підвищення правової обізнаності та стимулювання інновацій створюють умови для ефективного захисту прав власників і розвитку економіки знань. Реалізація цих заходів дозволить зміцнити правові та інституційні механізми, підвищити конкурентоспроможність української економіки та інтегрувати її у глобальний інноваційний простір.

ВИСНОВКИ

Курсова робота присвячена вивченню проблематики інтелектуальної власності та гарантій її правового захисту в Україні. Аналіз теоретичних і практичних аспектів дозволив сформулювати такі основні висновки:

1. Інтелектуальна власність є комплексним соціально-економічним та правовим явищем, яке охоплює права на результати творчої діяльності, винаходи, літературні, художні та наукові твори, торговельні марки, промислові зразки та інші об'єкти. Вона виконує роль інструменту стимулювання інноваційної та креативної діяльності, забезпечує правову охорону нематеріальних активів та створює умови для їх комерціалізації.

2. Правове регулювання у цій сфері здійснюється на багаторівневій основі: Конституція України, Цивільний кодекс, спеціальні закони та підзаконні акти. Вони визначають правовий статус об'єктів, суб'єктів, механізми набуття та захисту прав, порядок реєстрації та комерційного використання результатів творчої діяльності. Водночас відзначається необхідність вдосконалення законодавства у сфері цифрових об'єктів та інтеграції норм міжнародного права.

3. Україна активно інтегрує міжнародні стандарти захисту інтелектуальної власності, зокрема через участь у ВОІВ, Бернській та Паризькій конвенціях, Угоді ТРІПС, Мадридській системі та Патентній кооперації. Це забезпечує уніфіковані стандарти охорони, сприяє розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і захисту прав українських творців на міжнародному рівні.

4. Правовий захист здійснюється через державну реєстрацію, договірні та ліцензійні механізми, судовий та адміністративний захист, а також інформаційно-просвітницьку діяльність. Комплексне застосування цих інструментів дозволяє ефективно запобігати порушенням, відновлювати права та стимулювати інноваційний розвиток.

5. Серед ключових проблем – законодавчі прогалини, недостатня кваліфікація суддів, тривалість судових процедур, високий рівень

контрафакту та піратства, низький рівень правової обізнаності громадян і бізнесу, а також обмежена інституційна спроможність органів контролю. Ці чинники обмежують ефективність системи захисту інтелектуальної власності та стримують розвиток інноваційного потенціалу країни.

6. Для подолання проблем доцільно:

- гармонізувати законодавство з міжнародними стандартами та врахувати нові об'єкти інтелектуальної власності;
- підвищити ефективність судового та адміністративного захисту;
- впроваджувати цифрові технології у реєстрацію, моніторинг та комерціалізацію прав;
- здійснювати освітні та інформаційно-просвітницькі заходи;
- стимулювати інновації через економічні та фінансові механізми підтримки авторів та винахідників.

Реалізація цих заходів сприятиме зміцненню правової бази, захисту інтересів власників інтелектуальної власності, розвитку економіки знань та інтеграції України у світову систему охорони інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутинець, І. М. Інтелектуальна власність: теорія і практика / І. М. Бутинець. – Київ: Видавництво «КНТ», 2022. – 320 с.
2. Герасименко, Г. І. Інтелектуальна власність: сучасні тенденції та проблеми / Г. І. Герасименко. – Львів: ЛНУ, 2021. – 280 с.
3. Герасименко, Г. І. Сучасні проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні // Економіка та право. – 2022. – № 4. – С. 45–53.
4. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 № 3687-XII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
5. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
6. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.1993 № 3689-XII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
7. Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» від 23.12.1993 № 3793-XII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
8. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
9. Ковальчук, Н. В. Міжнародні стандарти захисту інтелектуальної власності та їх імплементація в Україні // Вісник Національного університету «Києво-Могилянська академія». – 2021. – № 3. – С. 78–88.
10. Кузнєцова, О. В. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні / О. В. Кузнєцова. – Харків: ХНЕУ, 2020. – 240 с.
11. Мадридська система міжнародної реєстрації торговельних марок. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wipo.int>

12. Петренко, С. О. Інноваційна економіка та інтелектуальна власність: правовий аспект // Журнал правових досліджень. – 2020. – № 2. – С. 22–35.
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності» від 17.08.2011 № 878. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
14. Стеценко, П. А. Міжнародний захист інтелектуальної власності / П. А. Стеценко. – Київ: Юридична думка, 2021. – 264 с.
15. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
16. Шевченко, Л. П. Економічні аспекти інтелектуальної власності / Л. П. Шевченко. – Одеса: ОНУ, 2020. – 196 с.

